УДК 327:061.1[(470+571)+(510)+(540)+(680)+(81)]«20»

Вакарчук К. В.
к. політ. наук., доц. кафедра міжнародних відносин
ОНУ імені І. І. Мечникова, к. 32, Французький бульвар, 24/26
м. Одеса, 65058, Україна. Тел.: (380482)633259
E-mail:katiavak30@gmail.com, m_katia@ukr.net
ORCID orcid.org/0000–0001–7352–5316

БРІКС В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН XXI ст.

В статті проаналізовано створення та формування нового міжнародного об'єднання у форматі БРІКС, його стратегічні цілі та завдання. Розглянуто основні напрямки діяльності, а саме економічний, політичний та безпековий. Також розглянуто основні саміти глав держав-учасниць. Дана оцінка ролі та перспективам БРІКС в міжнародній системі відносин та участі у глобальних процесах сьогодення.
Ключові слова: БРІКС, об'єднання, група, глобальні процеси, співробітництво та перспектива.

Актуальність дослідження даної тематики сьогодні є перспективною та далекоглядною, адже переформатування та пошук нових моделей взаємодії країн, які географічно віддаленні, мають різні цивілізаційні, культурні, історичні, мовні відмінності, явище відносно нове у світі. Країни об'єднуються, тому що мають єдину позицію та бачення щодо своєї ролі у світі, участі у вирішенні питань глобального масштабу та ін.

Слід зауважити, що сьогодні значно зросло коло науковців як в країнах пострадянського простру, так і поза їх межами щодо вивчення феномену створення неформальних організацій, об'єднань та груп, як нового явища, що об'єднує держави XXI ст.

Однак даній тематиці в Україні приділяється недостатньо уваги, відсутні фундаментальні праці і статті в науковому колі, тому для розкриття мети даної статі задіяні в основному роботи зарубіжних вчених. До таких робіт можна віднести праці Харрела А., Робертса С., Свейга Ж., Уілсона Д., Цинсун В. [8], Чжоу Л. [9] та ін. Достатньо потужними та змістовними є роботи директора центра БРІКС при МГІМО Окуневої Л. С., праці російських вчених Давидова В. М. [1; 2] та Мартинова Б. Ф. Також для написання роботи використано різноманітні декларації та меморандуми про співпрацю [3; 5; 7].

Метою даної статі є розгляд основних напрямків діяльності країн БРІКС, сфери співробітництва та ролі у міжнародних процесах.

БРІКС є об'єднанням або групою держав, що представляє інтерес щодо вивчення як з політичної, так і наукової точки зору. Зростання ролі БРІКС на міжнародній арені, участь у процесах глобального значення, включення до міжнародного порядку дня, у регулюванні процесів міжнародної політики, формування глобальної проекції зовнішньополітичних

© Вакарчук К. В., 2017

ВІСНИК ОНУ. Том 22. Випуск 2 (29). Соціологія і політичні науки. Вычитка № 2. 18.12.2017. МММ

стратегій, всі ці процеси є ключовими в сучасному світі для багатьох провідних держав.

БРІКС — це скорочення з перших букв англійських назв держав, що входять до складу цієї групи: Бразилія, Росія, Індія, Китай і Південно-Африканська Республіка. До приєднання ПАР це об'єднання називалося БРІК.

Існує кілька варіантів назви, але офіційна версія, що БРІКС — неформальна група держав, в яку входять Федеративна Республіка Бразилія, Російська Федерація, Республіка Індія, Китайська Народна Республіка і Південно-Африканська Республіка [4].

В роботі Давидова В. М. вказується, що БРІКС — міжнародне об'єднання особливого типу, що йде в руслі свого часу. Модель об'єднання ще остаточно не сформувалася, але знаходиться в стадії пошуку. БРІКС відноситься до розряду тих міжнародних об'єднань, які не мають міжнародно-правової формалізації. Відповідна політична воля в країнах-членах поки не дозріла настільки, щоб з однаковим усвідомленням необхідності вести справу до інституціалізації, до перетворення «п'ятірки» в повноформатну міжнародну організацію зі своєю представницькою і виконавчою структурою [1, с. 12–13].

БРІКС — це організація, створена на базі міжнародної угоди для управління частиною світової економіки. Раніше ці держави зосереджували зусилля на такому секторі економіки, як сталеливарне виробництво. І понині країни-члени БРІКС відіграють ключову роль у виробництві і постачанні на світовому ринку сталі, при цьому з усіх країн-виробників цього металу лідируючі позиції займає Бразилія [6].

Взагалі можна виділити два напрямки поглядів щодо цілей створення даного об'єднання. До першого відносять оптимістів, до іншого песимістів. Згідно з думкою перших, світові міжнародні інститути та глобальні центри сили перестали справлятися зі своїми обов'язками та потребують нових підходів та пошуків вирішення глобальних задач, що постають перед світовою спільнотою. Щодо песимістів, то їх бачення створення подібних об'єднань може тільки розбалансувати нині діючі структури, а існування подібних груп та об'єднань може бути тільки формальним, без інституційної бази та структури, впливових рішень приймати вони не зможуть.

Можна погодитися з думкою песимістів, що сьогодні є багато причин говорити, що БРІКС не має чітких цілей та структури класичної міжнародної організації, має концептуальну розмитість щодо трактування завдань об'єднання. Але разом з тим не можна заперечувати факт впливу на міжнародні процеси, участі в глобальних проектах, створення та формування нових пошуків вирішень питань, які постають перед міжнародною спільнотою.

Абревіатуру БРІКС вперше було вжито на черговому засіданні світового великого інвестиційного банку «Голдман Сакс» американським економістом Дж. О'Нейлом у його доповіді в листопаді 2001 року. У 2003 р. банк опублікував розгорнуте дослідження, назване «Мріючи разом з БРІК:

шлях до 2050 року». У доповіді високо оцінювалася динаміка розвитку країн БРІК, які претендують на роль постійних лідерів в своїх регіонах, зазначалось, що країни володіють колосальними природними ресурсами, значним промисловим потенціалом. Сучасна назва об'єднання БРІКС увійшла в міжнародну практику в 2011 р. після приєднання Південно-Африканської Республіки [9].

За останні 16 років вказані країни динамічно розвивалися, завдяки чому їх економічний потенціал оцінюють як такий, що до 2050 року може стати домінуючими економіками в світі. Ці країни займають території 29 % земної суші і мають майже 43 % світового населення [2].

Метою даного об'єднання було економічне і дипломатичне співробітництво. Можна виділити основні напрямки співробітництва: це економічний, політичний та безпековий.

Щодо економічного та політичного діалогу, то у форматі БРІКС з 2009 по 2017 рік відбулося 9 самітів, зустрічей президентів країн та різних делегацій, де було підписано багато різних документів, що стосуються співробітництва у цих сферах.

Перша міністерська зустріч у форматі БРІК відбулася за пропозицією Президента РФ В. Путіна 20 вересня 2006 року в кулуарах сесії Генеральної Асамблеї ООН в Нью-Йорку. Також він виступив ініціатором проведення першого саміту в 2009 р. в м. Єкатеринбург, Росія. На першому саміті обговорювалися питання глобальної економічної кризи, світової політики і подальший розвиток БРІК.

Що стосується другого саміту глав країн БРІК, то він відбувся 15–16 квітня 2010 року в столиці Бразилії м. Бразиліа. За підсумками саміту було підписано низку міждержавних договорів, створення нового фінансового порядку та більшого впливу в таких міжнародних організаціях, як Всесвітній банк і МВФ [7].

Вперше третій саміт глав держав БРІКС був проведений у форматі п'ятірки 14–15 квітня 2011 року в Китаї на о. Хайнань. БРІКС став представляти чотири континенти: південноамериканський, азіатський, європейський і африканський. На саміті були обговорені: глобальні економічні проблеми; ситуація в Африці і на Близькому Сході; взаємозв'язок країн БРІКС зі світовими фінансовими системами; рішення задач зі взаєморозрахунків в торгівлі в національних валютах і ін.

На четвертому саміті БРІКС, що відбувся в Нью-Делі 28–29 березня 2012 року, зустріч була присвячена проблемам глобальної економіки, антикризовим заходам, а також проблемам врегулювання ситуації навколо Сирії та Ірану. Також сторони обговорили можливості створення спільного банку розвитку та механізми зближення своїх фондових майданчиків.

На п'ятому саміті БРІКС, що відбувся 26–27 березня 2013 року, було затверджено етеквінську декларацію та етеквінський план дій. У декларації дана оцінка поточної світової політичної і економічної ситуації і відображені загальні підходи країн БРІКС з актуальних питань багатостороннього співробітництва. У плані дій знайшли своє відображення нові перспективні напрямки взаємодії, були підписані угоди про співпрацю в сфері «зеле-

ВІСНИК ОНУ. Том 22. Випуск 2 (29). Соціологія і політичні науки. Вычитка № 2. 18.12.2017. МММ

ної» економіки, співфінансуванні інфраструктурних проектів в Африці, а також декларація про створення Ділової ради БРІКС і декларація про заснування Консорціуму експертних центрів країн БРІКС [7].

На шостому саміті БРІКС, який проходив с 15 по 17 липня 2014 року в м. Форталеза, Бразилія, лідери БРІКС підписали Угоду про заснування Нового банку розвитку і договір про створення умовних валютних резервів країн БРІКС. Зокрема було встановлено граничний розмір статутного капіталу Нового банку розвитку в розмірі 100 мільярдів доларів [5].

Важливим документом стало підписання Уфімської декларації на сьомому саміті БРІКС, який проходив 8–9 липня 2015 року в Уфі. Відповідно до декларації взято курс на перехід в рамках БРІКС у сфері торгівлі в національних валютах. Розглянуто реалізацію стратегії економічного поясу «Шовкового шляху». Лідери виступили за прискорення реформи ООН і МВФ [7].

На восьмому саміті БРІКС, який проходив в м. Гоа, Індія 15–16 жовтня 2016 року, було обговорено питання стратегічного співробітництва як одного з ключових міжнародних об'єднань, розвитку багатопрофільного співробітництва в даному форматі. Питання міжнародного тероризму, урегулювання ситуації в Сирії, удосконалення системи глобального управління.

Дев'ятий саміт проходив 4–5 вересня 2017 року в м. Сямен, Китай, де особлива увага була приділена політичній координації між країнами БРІКС, реорганізації застарілих політичних та економічних інститутів та структур глобального управління, пріоритетом залишається подолання нинішнього світового економічної спаду.

Що стосується безпекової та оборонної сфери у форматі БРІКС, то лідерами країн неодноразово зазначалося, що ніяких інших органів на зразок НАТО не буде створюватися.

У документах самітів БРІКС підтверджується готовність до колективних дій у вирішенні проблем безпеки. Так, в Декларації саміту в м. Санья, Китай від 14 квітня 2011 р. зазначається, що «ми поділяємо принцип, згідно з яким слід уникати застосування сили» [3].

В рамках ООН країни БРІКС виступають з ініціативами, спрямованими на підвищення ефективності миротворчості.

Конкретна діяльність БРІКС з проблем міжнародної безпеки велася за наступними напрямками і в наступних форматах: довірчий діалог по лінії високих представників з питань національної безпеки. Їх зустрічі проходять тільки раз на рік, де мова йде про координацію дій з регіональних проблем, з питань стратегічної безпеки, протидії міжнародному тероризму, міжнародній інформаційній безпеці. Функціонує робочий орган, який називається група з питань міжнародної інформаційної безпеки та діалог міністрів закордонних справ. Цей діалог проходить щорічно на полях сесії Генеральної Асамблеї ООН у вересні, а також у міру необхідності в межах інших заходів.

До безпекового напрямку взаємодії в БРІКС належить питання, пов'язане з дією в світовій політиці ядерного фактора. Причому забезпечення ядерної безпеки та зміцнення міжнародного режиму ядерного нероз-

повсюдження, включаючи, насамперед, суворе дотримання і підвищення ефективності Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, інших домовленостей в цій області і підсумкове просування до ядерного роззброєння, можна вважати одним з важливих інструментів формування відстоювання країнами БРІКС справедливого і демократичного світопорядку [2].

Таким чином, питання безпеки та оборони також є пріоритетними у форматі БРІКС, проводяться різноманітні обговорення з цього приводу, однак метою не є створення воєнно-політичних блоків. Як стверджують лідери країн, проводиться довірчий діалог з питань національної безпеки, координації дій, щодо питань регіональної та стратегічної безпеки, протидії міжнародному тероризму, міжнародної інформаційної безпеки.

Щодо перспектив існування даного утворення та об'єднання думки також розходяться, серед академічного кола превалює скептицизм. Оскільки об'єднання носить неформалізований характер, відсутність інституцій, правової основи управління знижує рівень довіри та сприйняття серйозності та намірів до даного угрупування. Також можна відмітити, що країни, що створили дане об'єднання, досить різні за багатьма показниками. Найперше це цивілізаційна та географічна віддаленість один від одного, різні континенти, культури, нації, відсутня спільна історія, ідея, мова та ін. По-друге, різні соціально-економічні моделі, фінансові можливості, та економічна спроможність країн.

Але є інше бачення щодо перспектив БРІКС, це думка економістів, банкірів, бізнесменів, експертів у фінансовій та банківській галузі та політиків, яка полягає в тому, що всі члени БРІКС мають величезний економічний та людський потенціал, всі його учасники є регіональними державами та мають відігравати більшу роль в формуванні нового міжнародного світоустрою.

Таким чином, завдяки переговорними процесам та регулярним самітам основа для співробітництва зростає, адже лідери держав БРІКС підтримують один одного і співпрацюють в таких питаннях як: реформа світової фінансової системи, глобальний клімат, міжнародна торгівля, міжнародний тероризм, підвищення міжнародного економічного росту, удосконалення системи глобального економічного управління та демократизації системи міжнародних відносин та ін. Тому зближенню країн БРІКС також сприяє наявність загальної мети та довгострокових інтересів, які ставлять перед собою країни-учасники. Не є хибною думка про те, що сьогодні є запит на перетворення БРІКС в новий вимір нового бачення майбутнього світоустрою, підсилення власних центрів глобального управління, встановлення нових правил в системі міжнародних відносин XXI ст.

Список використаних джерел

1. БРИКС — Латинская Америка: позиционирование и взаимодействие / под общей редакцией В. М. Давыдова. — М.: ИЛА РАН, 2014. — 186 с.
2. Давыдов В. М. БРИКС как фактор становления полицентричного режима международных отношений. — https://interaffairs.ru/jauthor/material/461

ВІСНИК ОНУ. Том 22. Випуск 2 (29). Соціологія і політичні науки. Вычитка № 2. 18.12.2017. МММ

3. Декларация, принятая по итогам саммита БРИКС // Россия в БРИКС. — http:www.brics.mid.ru/brics.nsf/WEBdocBric/9AF718AA83D590FAC32578720022EB1A
4. История БРИКС/Совместный сайт министерств иностранных дел государств-участников БРИКС // HTTP://INFOBRICS.ORG/PAGE/HISTORY-OF-BRICS/
5. Меморандум о намерениях. — http://www.brics.utoronto.ca/docs/150709-NDB-memorandum-ru.pdf
6. Мумени М. БРИКС и ее влияние на многополярный мир. — http://inosmi.ru/world/20140811/222300359.html
7. Саммиты и документы / Национальный комитет по исследованию БРИКС, Россия. — http://www.nkibrics.ru/pages/summit-docs
8. Цинсун В. Перспективы и вызовы сотрудничества стран БРИКС: взгляд из Китая. — http://svom.info/entry/604-perspektivy-i-vyzovy-sotrudnichestva-stran-briks-v/
9. Чжоу Л. Блистательные перспективы БРИКС. — http://inosmi.ru/world/20150709/229000774.html

References

1. BRIKS — Latinskaya Amerika: pozitsionirovanie i vzaimodeystvie (Pod obschey redaktsiey V. M. Davyidova). M.: ILA RAN, 2014. — 186 s.
2. ChzhouL. //BlistatelnyieperspektivyiBRIKS//http://inosmi.ru/world/20150709/229000774.html
3. Davyidov V. M. BRIKS kak faktor stanovleniya politsentrichnogo rezhima mezhdunarodnyih otnosheniy. // https://interaffairs.ru/jauthor/material/461
4. Deklaratsiya, prinyataya po itogam sammita BRIKS // Rossiya v BRIKS // http://www.brics.mid.ru/brics.nsf/WEBdocBric/9AF718AA83D590FAC32578720022EB1A
5. Istoriya BRIKS// Sovmestnyiy sayt ministerstv inostrannyih del gosudarstv-uchastnikov BRIKS // HTTP://INFOBRICS. ORG/PAGE/HISTORY-OF-BRICS/
6. Memorandum o namereniyah // http://www.brics.utoronto.ca/docs/150709-NDB-memorandum-ru.pdf
7. Mumeni M. BRIKS i ee vliyanie na mnogopolyarnyiy mir // http://inosmi.ru/world/20140811/222300359.html
8. Sammityi i dokumentyi // Natsionalnyiy komitet po issledovaniyu BRIKS, Rossiya // http://www.nkibrics.ru/pages/summit-docs
9. Tsinsun V. Perspektivyi i vyizovyi sotrudnichestva stran BRIKS: vzglyad iz Kitaya // http://svom.info/entry/604-perspektivy-i-vyzovy-sotrudnichestva-stran-briks-v/

Стаття надійшла до редакції 15.09.2017

Вакарчук К. В.
к. полит. наук., доц. кафедра международных отношений
ОНУ имени И. И. Мечникова
к. 32, Французский бульвар 24/26
м. Одесса, 65058, Украина

БРИКС В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ XXI ВЕКА

Аннотация

В статье проанализированы создание и формирование нового международного объединения в формате БРИКС, его стратегические цели и задачи. Рассмотрены основные направления деятельности, а именно экономический, политический и оборонный. Также рассмотрены основные саммиты глав государств-участников. Дана оценка роли и перспективам БРИКС в международной системе отношений и участия в глобальных процессах современности.

Ключевые слова: БРИКС, объединение, группа, глобальные процессы, сотрудничество и перспектива.

Vakarchuk K. V.
Department of International Relations, Odessa National University,
k.32, French Bul., 24/26, Odessa-58, 65058, Ukraine

BRICS IN THE SYSTEM OF INTERNATIONAL RELATIONS XXI CENTURY

Summary

The article analyzes the creation and formation of a new international association in the BRICS format, its strategic aims and objectives. The main directions of activity are considered on economic, political and defense. The economic direction is to develop mutual trade, establish investment cooperation, and increase the role in the international world economy of the unification countries. The political direction is implemented in the form of regular summits, meetings of the heads of state, the development of a collective position on issues of global importance, enhancing the prestige and the role of the BRICS countries in the international arena.

Defense politics is to promote the advancement of nuclear non-proliferation in the world, address issues related to environmental, information, national security and international terrorism. The main summits of the heads of the participating states were also considered. An assessment of the role and prospects of BRICS is given in the international system of relations and participation in global processes of the present.

Key words: BRICS, association, group, global processes, cooperation and perspective.

ВІСНИК ОНУ. Том 22. Випуск 2 (29). Соціологія і політичні науки. Вычитка № 2. 18.12.2017. МММ